

YUNANİSTAN ANAYASASININ 28. MADDESİ VE AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU İLE İLİŞKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Turgay CİN*

GİRİŞ

Günümüzde “Avrupa Hukuku (European Law)” dediğimizde; a-) “Avrupa İnsan Hakları Hukuku (European Law of Human Rights)” ve buna bağlı olarak faaliyette bulunan “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi” ya da “Strasburg Avrupa Mahkemesi (European Court in Strasbourg)” olarak da ifade edilen mahkeme, diğer taraftan b-) Günümüzde toplam 27 devletin üye olduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Birliği olarak da anılan Birlik hukuku “Avrupa Topluluk/Birlik Hukuku (European Community Law)” ve yine buna bağlı olarak işleyen “Avrupa Adalet Divanı” ya da “Avrupa Birliği Mahkemesi” şeklinde de ifade edilen devletlerarası iki hukuk sistemi ve denetim mekanizması ortaya çıkmaktadır. Avrupa Kıtasındaki bu iki sistem birbirinden farklıdır ve birbiriyle karıştırılmamalıdır¹.

Yunanistan, 1979 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye oldu ve 1 Ocak 1981’den beri Avrupa Birliğinin tam üyesidir. Başka bir deyişle 1981’den beri Birliğin bütün işlevlerine tam olarak katılmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan, 1981 yılından itibaren yeni bir hukuksal düzenlemenin içinde yer almaktadır. Bu da önceleri Avrupa Topluluğu Hukuku, günümüzde de Avrupa Birliği Hukuku olarak anılan hukuk sistemidir. Avrupa

---

* Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi E- mail: turgay.cin@ege.edu.tr.

¹ **Μηλιαράκης, Π.**: Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Στρασβούργου, The European Court in Strasbourg, Δίκαιο & Οικονομία, εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας, Ατina 2000, s. IX.

Topluluğunun ya da günümüzde ifade edildiği şekliyle Avrupa Birliğinin ana hedefi ilk zamanlar Avrupa'nın ekonomik olarak birleşmesi iken, bu günümüzde hukuki ve siyasi bir birliğe doğru gitmektedir. Sözü edilen bu birleşme amacı, Yunan iç hukuk düzenini de etkilemektedir.

Avrupa Birliği Hukuku ile Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'ın milli hukuk düzenlemeleri çatıştığında/çeliştiğinde hangi hukukun ya da hukuki düzenlemelerin geçerli olacağı, bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, Avrupa Birliğine üye devletlerin, üyeliklerinin gereği olarak bazı yetkilerinden Avrupa Birliği lehine vazgeçmeleri, devletlerin egemenliklerinden, daha doğru bir ifade ile milli egemenliklerinden vazgeçmeleri anlamına gelmektedir. Bu nedenle devletlerin bu milli egemenliklerinden vazgeçme konusunda ihtiyatlı, titiz ve cimri davranmaları, dikkat çekmektedir.

Devletlerarası hukuk kurallarının iç hukuka derç edilmesi teamül kuralı bakımından otomatik olarak gerçekleşmektedir. Devletlerarası anlaşmaların iç hukuk kuralı niteliği ve bağlayıcılık kazanabilmesi ise duruma göre ya onay ya da ilgili devletin Resmi Gazetesinde yayımlanmasıyla gerçekleşmektedir. Böylece devletlerarası antlaşmalara devletin diğer iç hukuk kuralları gibi bir nitelik kazandırılmaktadır ve hukuki sonuçlar doğurmaktadır. Devletlerarası hukuk kuralları iç hukuk kuralıyla aynı güce sahiptir. Her devlet, taraf olduğu devletlerarası antlaşmalar gereği, iç hukukunu ve uygulamalarını devletlerarası antlaşmalara uygun hale getirmektedir.

I. YUNANİSTAN ANAYASASININ 28. MADDESİ ve YORUMU

A. YUNANİSTAN ANAYASASININ 28. MADDESİ

Yunanistan'da hüküm süren yedi yıllık (21 Nisan 1967 - 20 Temmuz 1974) Albaylar Cuntası döneminden sonra, halen yürürlükte bulunan Yunanistan Anayasasının tarihi süreci Temmuz 1974'ten itibaren başlar ve 1975 yılında Yunanistan'a demokrasi ve yeni bir Anayasa gelir.

Yunanistan Anayasası, sert anayasalardandır. 1975 tarihli Yunanistan Anayasasında 1986, 2001 ve (27 Mayıs) 2008 yıllarında değişiklikler yapıldı. Bu değişikliklerle ilk metne ilaveler ve iyileştirmeler yapıldı ve

böylece çağa uygun düzenlemeler gerçekleştirilmiş oldu. Bahse konu anayasanın bütün hükümleri, bütün Yunan vatandaşlarını hem bağlayıcı niteliktedir hem de vatandaşların bu hükümlere uygun hareket etmeleri gerekmektedir².

Toplam 120 maddeden oluşan Yunanistan Anayasasında, devletin yönetim şekli, rejimi, bireysel ve toplumsal haklar, devletin üç erki olan yargı, yasama ve yürütmenin örgütleniş biçimi ile işleyiş kuralları, devlet iktidarını icra eden temel organlarının yetki ve sorumlulukları düzenlenmektedir³.

Yunanistan Anayasasının 28. maddesinde 2001 yılında yapılan değişiklikle ilave edilen “yorumlayıcı hüküm” başlıklı düzenlemede aynen şöyle denilmektedir: “28. madde ülkenin, Avrupa bütünleşme sürecine katılımının temelini oluşturur.”

Yunanistan Anayasasının, “Milletlerarası Hukuk, Milletlerarası Antlaşmalar, Milli Egemenlik” başlığını taşıyan 28. maddesinin⁴ çevirisi aynen aşağıdaki gibidir⁵:

---

² **Τσάτσος**, Δημ.: Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Α', Θεωρητικό Θεμέλιο, έκδοση Δ', εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 1994, s. 187 vd.; **Δερβιτσιώτης**, Αλ.: Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου Ι, οργάνωση του Κράτους, Β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2001, s. 46; **Μαυρίας**, Κ.: Συνταγματικό Δίκαιο Ι, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2002, s. 159 vd.; **Παντελής**, Αντ.: Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, εκδόσεις Λιβάνη, Ατina 2005, s. 166-167; **Σκόκου**, Ι.: Το Άρθρο 28 του Συντάγματος και η σχέση αυτού με το κοινοτικό δίκαιο, Ατina 2008, s. 18.

³ Η Βουλή των Ελλήνων, Σύνταγμα της Ελλάδος, Δ/νση εκδόσεων και εκτυπώσεων της Βουλής, Ατina 2010, s. 7.

⁴ Yunanistan Anayasasının 28/1. maddesinin Yunanca metni aynen şöyledir: “1. Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωση τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους της καθεμίας, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας.

“1. Genellikle kabul gören uluslararası hukuk kuralları ve uluslararası antlaşmalar kanunla onaylanması ve her birinin usulüne uygun olarak yürürlüğe girmesi ile Yunan iç hukukunun ayrılmaz bir parçası olurlar ve diğer her aleyhe hukuk düzenlemelerine üstün gelir. Uluslararası hukuk ve uluslararası antlaşmaların yabancılara uygulanması da her zaman karşılıklılık koşulu ile yerine getirilir.

“2. Önemli ulusal çıkarların yerine getirilmesi ve diğer devletlerle ilişkilerin geliştirilmesi için, antlaşma veya sözleşme ile uluslararası organlara anayasada öngörülen yetkiler tanınabilir. Bu antlaşmayı veya sözleşmeyi onaylayan yasanın oylamasında bütün milletvekillerinin sayısının beşte üç oy çokluğu gerekmektedir.

“3. Önemli bir ulusal çıkarın gerektirdiği hallerde, insan haklarını ve demokratik yönetim biçiminin temellerini ihlâl etmemek, eşitlik ilkeleri temelinde ve karşılıklılık ilkesine uygun olarak uygulanmak koşuluyla, Yunanistan Meclisinin üyelerinin tamsayısının mutlak çoğunluğuyla kabul

---

“2. Για να εξυπηρετηθεί σπουδαίο εθνικό συμφέρον και να προαχθεί η συνεργασία με άλλα κράτη, μπορεί να αναγνωριστούν, με συνθήκη ή συμφωνία, σε όργανα διεθνών οργανισμών αρμοδιότητες που προβλέπονται από το Σύνταγμα για την ψήφιση νόμου που κυρώνει αυτή τη συνθήκη ή συμφωνία απαιτείται πλειοψηφία των τριών πέμτων του όλου αριθμού των βουλευτών.

“3. Η Ελλάδα προβαίνει ελεύθερα, με νόμο που ψηφίζεται από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, σε περιορισμούς ως προς την άσκηση της εθνικής κυριαρχίας της, εφόσον αυτό υπαγορεύεται από σπουδαίο εθνικό συμφέρον, δεν θίγει τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος και γίνεται με βάση της αρχές της ισότητας και τον όρο της αμοιβαιότητας.

“***Ερμηνευτική δήλωση

“Το άρθρο 28 αποτελεί θεμέλιο για τη συμμετοχή της χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.”

⁵ Çeviri için ayrıca bkz. **Yazıcı, S.:** Yunanistan Anayasası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 42; Ayrıca 28. maddenin çeviri ve yorumu için bkz. **Cin, T.:** “Yunanistan Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2, İzmir 01 Nisan - 30 Haziran 2009, s. 71-73.

edilen bir yasayla, milli egemenliğin kullanılmasına serbestçe sınırlamalar getirilebilir.

“Yorumlayıcı hüküm:

“Madde 28, ülkenin, Avrupa bütünleşme sürecine katılımının temelini oluşturur.”

Böylece, Yunanistan Anayasasının 28. maddesinde devletlerarası antlaşmaların Yunan iç hukuku ilişkileri ile sorunlarına açıklık getirilmektedir.

B. YUNANİSTAN ANAYASASININ 28/1. MADDESİNİN YORUMU

Anayasasının 28/1. maddesinin “Genellikle kabul gören uluslararası hukuk kuralları” olarak kabul ettiği, örf ve adet niteliğindeki devletler hukukunun genel ilkeleridir. Bunlar Yunanistan tarafından benimsenirse dahi bütün devletlerce olmasa bile devletlerin çoğu tarafından benimsenen kurallardır⁶. Genellikle kabul gören devletler genel hukuku kurallarına örnek olarak; “devletlerin, ülkeleri üzerinde egemenlik haklarını kullanmaları”nı, “pacta sunt servanda”yı, “diplomatların kendi mahkemelerine başvuru hakları”nı ve diğerlerini sayabiliriz. Bu kurallar herhangi başka bir işleme, hukuksal düzenlemeye gerek görülmeden iç hukuk kuralları olarak kendiliğinden geçerlidir⁷.

Yunan iç hukukunda, devletlerarası hukuk kurallarının geçerliliğini ve durumunu Yunan hukukunda Yunan Anayasası belirlemektedir. Yunan Anayasasının 28. maddesinin 1. fıkrasında “Genellikle kabul gören uluslararası hukuk kuralları” deyimini kullanılmaktadır. Hangi kuralların genellikle kabul gören devletlerarası hukuk kuralları olduğuna, yine Yunan Anayasasının 100. maddesinin⁸ 1. fıkrasında ve 1. fıkrasının 6. bendinde açıklık geti-

⁶ **Ραΐκος**, Γ. Αθ.: Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου - κατά το Σύνταγμα του 1975, τόμος Α', εκδόσεις Α. Αναστασίου, Ατina 1984, s. 59; ΑΕΔ 83/991.

⁷ **Σκόκου**, s. 13.

⁸ Yunan Anayasasının 100. maddesinin çevirisi aynen şöyledir: “1. yetkileri aşağıdaki hususları kapsayan bir Özel Yüksek Mahkeme kurulur:

“(a) 58. madde çerçevesinde itirazların incelenmesi

rilmektedir. Anayasanın 100. maddesinin 1. fıkrasında: “Yüksek Özel Mahkeme oluşturulur” denildikten sonra bu mahkemenin görev alanı tanzim edilmektedir. 100. maddenin 1. fıkrasının 6. bendinde Anayasanın 28. maddesinin 1. fıkrasında söz konusu olan “genellikle kabul gören uluslararası hukuk kuralları” konusunda anlaşmazlık veya tartışma çıktığında, “bu tartışmayı veya anlaşmazlığı Özel Yüksek Mahkeme ortadan kaldıracaktır” denil-

“(b) 44. maddenin 2. fıkrası gereği yapılan halk oylamalarının geçerliliğinin ve sonuçlarının tasdiki

“(c) 55. maddenin 2. fıkrası ve 57. madde gereği bir Meclis üyesinin üyelikle bağdaşmayan ya da üyeliğinin kaybıyla ilgili konuları karara bağlamak

“(d) Mahkemelerle idari makamlar arasındaki ya da Danıştay ve olağan idare mahkemeleri ile hukuk ve ceza mahkemeleri arasındaki ya da Sayıştay’la diğer herhangi bir mahkeme arasındaki uyuşmazlıkları çözüme bağlamak

“(e) Meclis tarafından çıkarılan bir yasanın Anayasaya aykırı olup olmadığı veya böyle bir yasanın yorumlanması ile ilgili uyuşmazlıkları, eğer bu konuda Danıştay, Yargıtay veya Sayıştay tarafından verilmiş çelişkili hükümler çözüme kavuşturmak

“(f) 28. maddenin 1. fıkrası gereği, genellikle tanınmış olan devletlerarası hukuk kurallarının belirlenmesine dair uyuşmazlıkları çözüme bağlamak

“2. 1. fıkrada belirtilen Mahkeme, Danıştay Başkanından, Yargıtay Başkanından, Sayıştay Başkanından kura ile iki yıllığına seçilecek olan dört Danıştay üyesinden ve dört Yargıtay üyesinden oluşur. Mahkemeye kıdem sırasına göre, Danıştay Başkanı ya da Yargıtay Başkanı başkanlık eder.

“Önceki fıkranın (d) ve (e) bentlerinde belirtilen hallerde Mahkemeye devlet üniversitelerinin hukuk fakültelerinden kura ile seçilecek iki hukuk profesörü dâhil edilir.

“3. Mahkemenin örgütlenişi ve işleyişi, üyelerinin atanması, değiştirilmesi ve üyelere sağlanacak yardımlarla, izlenecek usul, özel yasayla belirlenir.

“4. Mahkemenin kararları kesindir. Anayasaya aykırılığına karar verilen yasa hükümleri ilgili kararın yayımlandığı tarihten ya da kararda belirtilen tarihten itibaren geçersizdir.

“5. Danıştay’ın ya da Yargıtay’ın ya da Sayıştay’ın bir dairesi ya da kurulu, Meclis tarafından çıkarılmış bir yasa hükmünün Anayasaya aykırılığına karar verdiği takdirde konu o mahkemenin Genel Kurulu’na havale etmek zorundadır. Genel Kurul, yasada belirtildiği gibi mahkeme olarak toplanır ve kesin karar verir. Bu düzenleme, Danıştay tarafından düzenleyici kararnamelerin hazırlanmasına da kıyasen uygulanır.”

mektedir. Böylece bu mahkeme kararı ile bir devletlerarası kuralın genellikle kabul gören bir kural olup, olmadığı sonucuna varılacak ve bu mahkeme kararıyla bu kuralın ulusal hukuka dâhil edilip edilmeyeceği açıklığa kavuşturulacaktır.

Yunanistan Anayasasının 28/1. maddesinde “uluslararası antlaşmalar”ın yasa ile onaylanmasından söz edilmektedir. Devletlerarası antlaşmanın tanımı konusunda 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin “Terimlerin Kullanılması” başlığını taşıyan 2/1(a) maddesi aynen şöyle kaleme alınmış bulunmaktadır⁹:

“1. Bu sözleşmenin uygulanması bakımından,

“ ‘Antlaşma’, ister tek bir belgede, isterse iki veya daha fazla ilgili belgede yer alsın ve (kendine) mahsus ismi ne olursa olsun, Devletlerarasında yazılı şekilde akdedilmiş ve milletlerarası hukuka tabi olan milletlerarası anlaşma (mutabakat) demektir.”

Yunan Anayasasının 28. maddesinin 1. fıkrasında dilbilgisi/gramer ile ifadeler bakımından da önemli sorunlar vardır. Bu konuda iki önemli nokta aşağıdaki gibi ortaya konabilir¹⁰:

a- Birinci Nokta, devletlerarası sözleşmelerin ve genellikle kabul gören devletlerarası kuralların, “Yunan iç hukukunun ayrılmaz bir parçasını oluşturur” hükmünün öngörülmüş olmasıdır. Bu hüküm, devletlerarası sözleşmelerin kendiliğinden Yunan hukukuna dâhil edilmesi anlamına gelmemektedir. Çünkü devletlerarası antlaşmalar ve görüşmeler, anlaşmaya, varılması sonunda, bir yasa ile onaylandıktan sonra Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 1. fıkrasının belirlediği nitelikleri kazanır. Sistemik olarak devletlerarası hukukun ulusal hukuka dâhil olması ile birlikte ve bunun sonucu olarak hiyerarşik bakımdan da ulusal hukuk düzenlemelerinin üstünde bir yere sahip olmaktadır.

⁹ Bkz. **Gündüz**, A.: Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler Örnek Kararlar, 5. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 184.

¹⁰ 28. maddenin çeviri ve yorumu için bkz. **Cin**, T.: “Yunanistan Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2, İzmir 01 Nisan - 30 Haziran 2009, s. 71-73.

b- İkinci Nokta, devletlerarası hukukun iç hukuka dahil olabilmesi için, hatta hiyerarşik olarak Yunanistan iç hukuk kurallarından üstün kabul edilebilmesi için bir “yasa ile onaylanması” gerekmektedir. Bu da ancak Yunan Millet Meclisinin bir yasa ile bu antlaşmayı onaylaması ile mümkün olabilmektedir. Yunanistan Cumhurbaşkanı, bir antlaşmayı sadece devletlerarası hukuka ve devletlerarası hukuk düzeni kurallarına uygun bir biçimde onaylaması ile bu antlaşma onaylanmış olmaz. Burada Yunanistan Anayasa koyucusu “onaydan” bahsederken, Yunan meclisinden bir yasa ile onaylanmasından sonra ayrıca devletlerarası hukuk kurallarına -1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi ve Yunanistan’ın taraf olduğu diğer sözleşmeler uyarınca- onaylanmasını da istemektedir.

Diğer taraftan Yunanistan Anayasasının “Milletlerarası Alanda Temsil” başlığını taşıyan 36. maddesinin 1. ve 3. fıkralarında belirtilen durumlarda devletlerarası antlaşmaların onaylanması için yasal düzenleme gerekmektedir. Sözü edilen Yunanistan Anayasasının 36. maddesinin çevirisi aynen şöyledir:

“1. Cumhurbaşkanı, 35. maddenin 1. fıkrasının hükümlerine mutlak surette uymak koşuluyla, Devleti milletlerarası alanda temsil eder, savaş ilan eder; barış, ittifak, ekonomik işbirliği ve milletlerarası örgütlere veya birliklere katılma anlaşmaları akdeder ve Devletin çıkarı ve güvenliğinin gerektirdiği durumlarda bunları gerekli açıklamalarla birlikte Meclise bildirir.

“2. Ticaret, vergilendirme, ekonomik işbirliği ve milletlerarası örgütlere veya birliklere katılmaya dair sözleşmelerle, bu Anayasanın diğer hükümlerine göre bir kanun olmaksızın hakkında hüküm getirilemeyecek tavizler içeren ya da Yunanlılara bireysel olarak yük getiren bütün diğer sözleşmeler, Meclisin oylayacağı bir yasayla onaylanmadıkça yürürlüğe giremez.

“3. Bir antlaşmanın gizli hükümleri, onun açık hükümlerini bertaraf edemez.

“4. Milletlerarası antlaşmaların onaylanması, 43. maddenin 2. ve 4. fıkraları gereğince yasama yetkisinin devrine konu olamaz.”

Buna göre, 36. madde devletin devletlerarası temsili ve devletlerarası antlaşmaların onaylanması ve doğrulanması ile ilgilidir. Bu madde milli

hukuk ile devletlerarası hukuk arasındaki ilişkinin “monist” ya da “dualist” karakterde olup olmadığı ile ilgilidir¹¹.

Yunanistan Anayasasının 36. maddesinin 3. fıkrası, “Uluslararası antlaşmaların gizli maddeleri hiç bir zaman gizli olmayan maddeleri çürütemez, ortadan kaldıramaz.” hükmünü öngörmektedir.

Buna göre, devletlerarası hukuk kurallarının Yunan iç hukukuna dâhil olması, “uluslararası antlaşmalar” ile “genel kabul gören uluslararası hukuk kuralları” için farklılıklar göstermektedir.

Devletlerarası sözleşmeler, devletler hukukunun yazılı sözleşmesel kurallarıdır. Yunanistan Anayasasının 28. maddesinde devletlerarası hukuk ile Yunan iç hukukunun genel ilişkisi düzenlenmektedir. Bahse konu 28. madde hükmü ile ilk kez devletlerarası hukuk kuralları, Meclis tarafından yasayla onaylanmaları ve Yunan Hükümet Gazetesinde yayımlanmalarıyla birlikte Yunanistan devletinin itiraz edilemez iç hukuku niteliğini kazanmaktadır ve daha önceden yürürlükte bulunan ve kendisiyle çatışan, çelişen yasalardan, düzenlemelerden, başka bir deyişle Yunan iç hukukundan üstündür. Yunanistan’da bu şekilde yürürlüğe giren Antlaşmalar ya da sözleşmeler, hiyerarşik bakımdan Yunanistan Anayasasının altında ve devletin yasal düzenlemelerinin üstünde yer almaktadır. Söz konusu 28. madde hükmü, 1975 tarihli anayasanın yürürlüğe girmesinden ve uygulanmasından önce yasayla onaylanan antlaşma ve sözleşmeleri de kapsamaktadır¹².

Yunanistan Anayasasının 28/1. maddesi gereği, devletlerarası hukuk kurallarının ya da başka bir ifade ile milletlerarası antlaşmaların yabancılara uygulanmasında her zaman karşılıklılık ilkesi koşulunun gözetilmesi gerekmektedir. Bu bir zorunluluktur. Karşılıklılık ilkesi, devletler hukukunun

---

¹¹ <http://www.evenizelos.gr/el/eu/470-2009-04-16-18-22-41?tmpl=component&print=1&layout=default&page=> (4.11.2011).

¹² **Ραΐκος**, s. 57, 63; **Παραράς**, Π.: Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2001, s. 171 v.d.; **Μανιτάκης**, Α.: Τα όρια της κοινοτικής αρμοδιότητας και η Σύνταγματική θεώρηση τους, 1984, s. 162; Ayrıca bkz. Yunanistan Danıştay’ının 1975/1991 kararı.

önemli bir prensibi olarak, Yunan Anayasasının 28. maddesinde yerini almaktadır.

Ayrıca devletlerarası hukukun bu önemli mütekabiliyet ilkesi Yunanistan mahkeme kararlarında, Yunan içtihat hukukunda da uygulanmaktadır¹³. Yunan içtihat hukukuna göre, Yunanistan Anayasası, hiyerarşik olarak milletlerarası antlaşmaların üstündedir¹⁴. Yunanlı yazar *Hrisogonu* ve *Skoku*'ya göre; yürürlükteki Yunanistan Anayasasına doğrudan aykırı olan sadece Yunanistan'ın taraf olduğu uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan hukuk kuralları uygulanmayacaktır¹⁵.

C. YUNANİSTAN ANAYASASININ 28/2. MADDESİNİN YORUMU

28. maddenin 2. fıkrası ile aşağıda değinilecek olan 28. maddenin 3. fıkrasında “önemli ulusal çıkarlar”dan bahsedilmektedir.

Yunanistan Anayasasının 72/2. maddesi¹⁶ düzenlemesine göre; 28. maddenin 2. ve 3. fıkralarının yetkisi Yunanistan Parlamentosunun genel kuruluna aittir. Buna göre, Meclis genel kurulunda ilgili antlaşmaların onaylanması için; a-) 28/2. maddesinde belirtilen durumda bütün milletvekillerinin 3/5 çoğunluğu başka bir ifade ile Yunanistan Meclisindeki toplam 300 milletvekilinden 180'ninin, b-) 28/3. maddesi durumunda ise bütün milletvekillerinin kesin oy çokluğu ya da başka bir ifade ile 300 milletvekilinin 151'inin olumlu oyu gerekmektedir. Bu hukuki düzenleme anaya-

¹³ Bkz. Yunanistan Danıştay'ın 3449/1995 sayılı ve tarihli kararı.

¹⁴ Bkz. Yunanistan Yargıtay'ının 1603/1991 sayılı ve tarihli kararı; Yunanistan Danıştay'ının 2281/2001 sayılı ve tarihli kararı.

¹⁵ **Χρυσόγονος**, Κ. Χ.: *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümölcine 2001, s. 18. **Σκόκου**, s. 15.

¹⁶ Yunan Anayasasının 72/1. maddesinin çevirisi aynen şöyledir: “1. Meclis/Parlamento, Anayasanın özel hükümlerinin Genel Kuruldan söz ettiği ya da özel çoğunluk aradığı diğer bütün konular kadar, kendi İçtüzüğünü, 3., 13., 27., 28/2, 3. madde, 29/2. madde, 33/3. madde, 48., 51., 54. ve 86. maddeye ilişkin yasa tasarısı ve tekliflerini, bireysel hakların korunmasına dair anayasa hükümlerinin uygulanmasına yönelik yasa tasarısı ve tekliflerini, yasaların yorumlanmasına yönelik tasarısı ve teklifleri, Genel Kurulda görüşür ve oylar. Meclis, Genel Kurulda bütçeyi ve Meclisin ve Devletin mali bildirimini de onaylar.”

sal yetkilere değinmektedir. Bunlar devlet organlarından intikal eden; yasama, yürütme ve yargılama ile ilgili herhangi bir devlet fonksiyonuna ait olabilir¹⁷. Yetkilerin devredilmesi, kendiliğinden devlet egemenliğinin kısıtlanması anlamına gelmektedir. Bu durum Yunanistan Anayasasının 28/3. maddesi hükmünden anlaşılmaktadır. Aynı zamanda milli egemenliğin kısıtlanması yanında iktidarın da devri anlamına gelmektedir¹⁸. Yetki devri, özel olarak ve sadece önemli milli çıkarlar söz konusu ise ve devletin diğer devletlerle işbirliğine hizmet etmesi durumunda olabilir. Yetki devrinin gerçekleşmesi, Yunanistan Millet Meclisi üyelerinin 3/5'i tarafından olumlu oy verilmesi ve onaylanmasıyla mümkün olabilir. Bu yetki devrinin gerçekleşebilmesi bakımından yukarıda saydığımız üç koşulun da birlikte oluşması gerekmektedir¹⁹. “Önemli milli çıkarlara hizmet etmesi” şeklindeki ifade, hukuki olmayan ve belirsiz nitelikte bir kavramdır. Özel ve fakat siyasi olarak tanımlanabilecek olan bu kavram, yargı denetimine tabi tutulamayacak ve tekrarlayalım ki nispi ve belirsiz niteliktedir²⁰.

Diğer yandan ilk ortaya çıkmış ya da diğer herhangi bir konuyu düzenleyen hukuk kuralını değiştiren bir antlaşmanın onay yasası, Yunan Anayasasının 28. maddesi ve yorum beyanı ile 44. maddenin paralel uygulanmasını ortadan kaldırmamaktadır. Çok önemli milli ya da toplumsal ve ekonomik anlamdaki konuların Yunan Anayasasının 44²¹. maddesi hükmü

¹⁷ Ραΐκος, s. 52.

¹⁸ Λάγτογλου, Π.: Ευρωπαϊκό Κοινιτικό Δίκαιο I, Β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1985 s. 71.

¹⁹ Λεββενάγας, Αθ.: Το Σύνταγμα της Ελλάδας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1976, s. 152.

²⁰ Αρόσος, Ι.: Ελληνική Συνταγματική τάξη και Ευρωπαϊκές κοινότητες στις διεθνείς σχέσεις, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1987, s. 102.

²¹ Yunanistan Anayasasının “Yasama İşlemi İçeriğindeki İşlemler Başlığı” taşıyan 44. maddenin çevirisi aynen aşağıdaki gibidir: “1. Acil ve önceden öngörülmeyen bir ihtiyacın doğurduğu olağanüstü durumlarda Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine yasama işlemi niteliğinde işlemler yapabilir. Bu işlemler, 72. maddenin birinci fıkrasında belirtildiği üzere, yapılmalarından itibaren kırk gün içinde veya Meclisin toplanmasından itibaren kırk gün içinde Meclisin onayına sunulur. Bu gibi işlemler, yukarıdaki süreler içinde Meclise sunulmadığı veya

gereği halk oylamasına sunulması zorunluluğu durumları da ortaya çıkabilir ve çıkmaktadır²².

D. YUNANİSTAN ANAYASASININ 28/3. MADDESİNİN YORUMU

Anayasanın 28. maddesinin 3. fıkrası hükmünde, milli egemenliğin kısıtlanması önkoşulları düzenlenmektedir. Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 3. fıkrasının uygulanması için belli bazı özel koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu belli özel koşulları aşağıdaki gibi irdelemek mümkün olabilir:

Birinci koşul, “önemli milli yarar”dır. Milli yarar bakımından, herhangi bir çıkar olması yeterli değildir: “önemli” bir yarar/çıkar olması gerekmektedir. Bu “çıkar” ya da “yarar” hukuki bir kavram değildir. Hukuk dışı ölçütlerle tanımlanmaktadır. Çünkü politik ya da başka bir deyişle siyasi mahiyette olmaları sebebiyle hukukiliği yargısal olarak denetlenmemektedir.

---

sunulmalarından itibaren üç ay içinde Meclise sunulmadığı veya sunulmalarından itibaren üç ay içinde Meclis tarafından onaylanmadığı takdirde o andan itibaren yürürlükten kalkarlar.

“2. Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine Meclis üyelerinin tamsayısının mutlak çoğunluğuyla oylanan bir kararı takiben, hayati milli konularda bir halk oylaması ilan eder.

“Meclis tarafından kabul edilen ve mali konular hariç olmak üzere önemli sosyal konuları düzenleyen kanun tasarıları üzerinde halkoylaması, içtüzüğün ve bu fıkranın uygulanması hakkındaki kanunun belirlediği şekilde, Meclisin üye tamsayısının beşte ikisinin önerisini takiben, üye tamsayısının beşte üçü tarafından kararlaştırıldığı takdirde Cumhurbaşkanıca kararnameyle ilan edilir. Aynı yasama döneminde bir tasarı hakkında ikiden fazla halk oylaması önerisi verilemez.

“Tasarı oylanmışsa 42. maddenin 1. fıkrasında belirtilen süre halk oylamasının yapıldığı gün başlar.

“3. Cumhurbaşkanı, olağanüstü durumlarda Başbakanın olumlu görüşünü almak şartıyla halka mesaj gönderebilir. Bu mesajlar, Başbakanın karşı imzasına tabidir ve Hükümet Gazetesinde yayımlanır.”

²² “Η σχέση Συντάγματος και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης” <http://www.evenizelos.gr/el/eu/470-2009-04-16-18-22-41?tmpl=component&print=1&layout=default&page=> (4.11.2011).

Sadece siyasi nitelikli bir denetim yapılabilmektedir. Sözü edilen bu “milli çıkarın” bir zorunluluk arz etmesi gerekmektedir. Avrupa Birliğine üyelik ve üyeliğin devamı siyasi ya da ekonomik bir amaca hizmet etmesi zorunluluğundan dolayı, durumunun tespiti hukuk dışı ölçütlerle belirlenmektedir ve mahkemelerce bu durum denetime tabi tutulmamaktadır²³.

İkinci koşul, “insan haklarının ihlâl edilmemesidir.” Söz konusu madde, insan hakları ve demokratik rejimin temellerini korumaya yönelik kesin ve net olarak iki anayasal koruma oluşturmaktadır.²⁴ Yunanlı yazarlar *İliopulu* ve *Stragga*'ya göre insan hakları dediğimizde, yasalarca ve içtihat hukukunca güvence altına alınan insanların sahip oldukları haklar anlaşılmaktadır ve bunların bir bütün olarak ihlal edilmemesi gerekmektedir. Bu haklar hukuksal metinlerde ve içtihatla ilgili metinlerde güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerdir. Temel hak ve özgürlükler, bir bütün olarak ihlal edilmemesi gereken ve insanların sahip oldukları haklardır. Bahse konu hüküm sadece özel nitelikli bireysel haklarla ilgili değildir, genel nitelikli insan haklarıyla da ilgilidir. Genel olarak “insanın” sahip olduğu temel haklarıyla ilgilidir. Her ne suretle olursa olsun, hiçbir durumda insan haklarının özüne -çekirdek alanına- dokunulamaz²⁵.

Üçüncü koşul, demokratik rejimin temelleri zarar görmemelidir. Ne Avrupa Birliği hukukunda, ne de Yunan hukukunda demokratik rejimin temelleri kavramı kesin ve açık bir biçimde tanımlanmamaktadır. Bu kavram, teorinin ve içtihat hukukunun bütünü tarafından “genel ve belirsiz” olarak nitelendirilmektedir. Devletin rejimini belirleyen ve bütün Avrupa Birliğine üye devletlerde ortak olması gereken ve icra edilen ilkeler demokratik toplumun ve rejimin temelleri olarak anlaşılmaktadır²⁶. Bu ilkelere örnek olarak; özgürlükleri, seçme ve seçilme hakkını, genel olarak seçimleri,

²³ **Ηλιοπούλου - Στράγγα**, TZ.: Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ένωση, σειρά Μονογραφίες, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Γυμύλciνε 1996, s. 42.; **Σκόκου**, s. 17.

²⁴ **Δρόσος**, s. 109; **Σκόκου**, s. 17.

²⁵ **Δρόσος**, s. 109; **Ηλιοπούλου - Στράγγα**, s. 42; **Σκόκου**, s. 18.

²⁶ **Δάγτογλου**, s. 72; **Ηλιοπούλου - Στράγγα**, s. 44; **Σκόκου**, s. 19.

çok partililiği, oy kullanma özgürlüğünü, gizli oylamayı gösterebiliriz²⁷. Diğer taraftan bir görüşe göre, demokratik rejimin temelleri hukuksal değerlendirme ve yargısal denetime tabidir²⁸.

Sonuncu ve **Dördüncü koşul**, milli egemenliğin kısıtlanması, eşitlik ilkesi temelinde ve mütekabiliyet koşulu çerçevesinde bunlar birlikte değerlendirilerek gerçekleştirilmelidir. Eşitlik ilkesi, Avrupa Birliğinden eşit faydalanmayı, Avrupa Birliğinde siyasi kararların alınmasında eşit katılımı ifade etmektedir²⁹. Yunanistan Anayasasının 28/3. maddesindeki eşitlik kavramı hakkında bazı Yunanlı yazarlar tarafından şu görüş de öne sürülmektedir³⁰: Burada sözü edilen eşitlik, Avrupa Birliğine üye olan bütün devletlerin vatandaşlarının eşitliği anlamındadır. Çünkü bunlar kendi milli devletlerinin vatandaşı oldukları kadar, aynı zamanda Avrupa Birliği vatandaşlarıdır. Diğer taraftan vatandaşlığa dayalı bir ayrımcılık yapılması da zaten yasaktır.

Yunanlı yazar *Drosos*'a göre³¹; Mütekabiliyet kavramı, Yunanistan Anayasasındaki -28/1. maddesindeki- mütekabiliyet kavramı ile örtüşmemektedir. Çünkü bir antlaşma çerçevesinde ya da bir antlaşma temelinde yerli ve yabancıların korunmasıyla ilgili değildir. Buna karşılık, iki Yunanlı yazar *İliopulu - Stragga*'ya göre³²; mütekabiliyet denilince, mevcut olan haklar ile Avrupa Birliğine üye devletlerin aralarındaki yükümlülükler anlaşılmalıdır, demektedirler. Diğer bir görüşe göre ise, mütekabiliyet koşulunun bir devletin sadece Avrupa Birliğine üye olarak katılma aşamasında yerine getirilmesi gerekmektedir. Yunan Devleti, 28. maddedeki koşulların birlikte oluşması durumunda temsilcileri vasıtasıyla milli egemenliğinin uygulanmasını sınırlandırabilir. 28. maddede milli egemenliğin sınırlandırılmasından değil, münhasıran uygulama şeklinden söz edilmektedir. Buna

²⁷ Σκόκου, s. 19.

²⁸ Ηλιοπούλου - Στράγγα, s. 42; Σκόκου, s. 20.

²⁹ Δάγτογλου, s. 71; Σκόκου, s. 20.

³⁰ Δάγτογλου, s. 73; Σκόκου, s. 20.

³¹ Δροσος, s. 113; Σκοκου, s. 20.

³² Ηλιοπούλου - Στράγγα, s. 44, Σκόκου, s. 21.

karşılık milli egemenlik, bir bütün olarak devlete bırakılmaktadır³³. Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyeliğine katılım antlaşmasının onay yasası olan 945 sayılı ve 1979 tarihli (945/1979) yasa Yunan Meclisinin üye tam sayısının 3/5 tarafından, başka bir deyişle Yunan Meclisinin 300 milletvekilinin 180'ni tarafından olumlu oy kullanılarak kabul edildi. Fakat söz konusu Meclis, onay işlemini gerçekleştirirken kesin olarak Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 2. ya da 3. fıkralarına atıfta bulunmadı³⁴.

Bir görüşe göre ise, devletlerarası örgüt organlarına yetki tanınması (28/2.md.) ve milli egemenliğin icrasında serbestçe sınırlandırmaların yapılması (28/3. md.) Yunanistan Anayasası tarafından zorunlu koşul oluşturmaktadır. Sonuç olarak, böylece Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının uygulama alanları gerçekleşmektedir³⁵. Özel olarak Yunan Anayasasının 110. maddesi³⁶, anayasanın değiştirilme sınırları ve şeklini

³³ **Σκόκου**, s. 21.

³⁴ **Σκόκου**, s. 21.

³⁵ **Ηλιοπούλου - Στράγγα**, s. 32; **Σκόκου**, s. 23.

³⁶ “1. Anayasa hükümleri, hükümet şeklini Meclis/Parlamentar Cumhuriyet olarak belirleyen hüküm ile 2. maddenin 1. fıkrası, 4. maddenin 1., 4. ve 7. fıkraları, 5. maddenin 1. ve 3. fıkraları, 13. maddenin 1. fıkrası ve 26. madde hariç olmak üzere değiştirilebilir.

“2. Anayasayı değiştirme gereği, Meclisin en az elli üyesinin teklifi üzerine, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile aralarında en az bir ay geçecek iki oylama ile kabul edilecek bir Meclis kararı ile tespit edilir. Bu karar değiştirilecek hükümleri açıkça belirtir.

“3. Meclisin, Anayasanın değiştirilmesi kararı üzerine, gelecek Meclisin ilk oturumunda, üye tam sayısının mutlak çoğunluğu ile değiştirilecek hükümler hakkında karar verir.

“4. Eğer bir Anayasa değişikliği teklifi, üye tam sayısının mutlak çoğunluğunu aldığı halde, ikinci fıkrada belirtilen beşte üç çoğunluğu sağlayamazsa, gelecek Meclisin ilk oturumunda, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile değiştirilecek hükümler hakkında karar verir.

“5. Usulüne uygun olarak oylanmış her Anayasa değişikliği, Meclis tarafından kabulünden itibaren on gün içinde Hükümet Gazetesinde yayımlanır ve özel bir Meclis kararı ile yürürlüğe girer.

açıkça belirlemektedir. Buna karşılık 110. maddeden farklı bir biçimde 28. maddenin 2. ve 3. fıkralarında Yunan Anayasasında yapılacak olan “de jure” değişiklikler düzenlenmektedir. Avrupa Birliği bütünleşmesinin gerçekleşmesi sürecinde duruma göre dayanak olarak Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 1., 2.ve 3. fıkralarından istifade edilmektedir³⁷.

Bugün ya da yarın bir “memorandum” düzenlenebilir ve Yunan Devletin tartışmasız olarak sahip olduğu egemenlik iptal edilebilir. Bunun yani egemenliğin “troyka”ya devredilmesi bu şekilde öngörülmesi durumunda Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 3. fıkrası ya da 110. maddesinin 1. fıkrası hükümlerine başvurulacaktır. Başka bir deyişle ilk yani anayasa hükümlerinin iktidarına müracaat edilecektir³⁸.

Yunanistan’da 28. maddenin 3. fıkrasının uygulanması sadece bir kez; Yunanistan’ın NATO’nun askeri kanadına dönmesi ile ilgili olarak, Yeni Demokrasi Partisi (N.D.) Georgiu Ralli döneminde denendi. Buna Panelinio Sosyalistiko Kinima Partisinin (PASOK’un) Genel Başkanı Andreas Papandreu ile o zamanki bütün muhalefet partileri karşı çıktı. O dönemin Ralli Hükümeti de kendisini bu zor durumda bırakan konuyu temelden değiştirebilmek için güvenoyu isteme yolunu tercih etti³⁹.

E. YUNANİSTAN ANAYASASININ 28. MADDESİNE EKLENEN YORUM BEYANI

Yunanistan Anayasasında 2001 yılında değişiklik yapıldı ve 28. maddeye Yunanistan’ın Avrupa bütünleşmesiyle ilgili olarak şu aşağıdaki yorumlayıcı hüküm eklendi⁴⁰: “Madde 28, Devletin, Avrupa bütünleşme

“6. Daha önceki bir değişikliğin tamamlanmasından itibaren beş yıl geçmedikçe, Anayasada değişiklik yapılamaz.”

³⁷ Σκόκου, s. 23, 24.

³⁸ <http://www.constitutionalism.gr/html/ent/961/ent.1961.asp> (4.11.2011).

³⁹ <http://www.evenizelos.gr/el/eu/470-2009-04-16-18-22-41?tmpl=component&print=1&layout=default&page=> (4.11.2011).

⁴⁰ Bu konuda bkz. Βενιζέλος, Ευ.: Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Το κείμενο του αναθεωρημένου Συντάγματος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Ατina - Γυμύλciνε 2001.;

sürecine katılımının temelini oluşturur.” Bu eklenen hüküm artık Yunanistan’ın Avrupa Birliği üyeliğinin kesin olarak Anayasal temelini oluşturmaktadır⁴¹.

28. maddeye eklenen bu kısa yorum beyanı özünde zengin ve kritik bir düzenleme içeriğine sahiptir. Bu da iki temel nedene dayanmaktadır. Bununla ilk defa kesin bir biçimde ve aynı zamanda 28. maddenin maddi bakımdan düzenlenişi ile anayasal amacı 28. maddede tanımlanmaktadır. Diğer taraftan sadece 28. maddede kesin bir biçimde “Avrupa bütünleşmesi hedefi” ifade edilmektedir. Bununla birlikte bu sonucunu da yoruma açık bir ölçüttür. Sadece 28. madde hükmü değil, Yunanistan Anayasasının 28. madde ve Avrupa bütünleşmesi ile ilgili olan diğer hükümleri/düzenlemeleri de yoruma muhtaçtır⁴².

Sonuç itibarıyla genel olarak, Yunanistan Anayasasının 28. maddesi çerçevesinde Yunan Anayasası ile Topluluk ya da başka bir deyişle Birlik hukuku arasındaki ilişki basit bir sorun ilişkisi değildir. Yani milli Anayasa hükümlerini iptal etmek ya da değiştirmek, her zaman sorunu ortadan kaldıran anlamına gelmemektedir. Bahse konu bu milli Anayasa ile Birlik hukuku arasındaki ilişki çok karmaşıktır⁴³.

II. BİR DEVLETLERARASI HUKUK SİSTEMİNİN DİĞER HUKUK SİSTEMİNE ÜSTÜNLÜĞÜ MESELESİ

Bir devletlerarası -örneğin; Avrupa Birliği- hukuk sisteminin diğer -örneğin; milli hukuk ya da anayasa ki bu makalenin araştırma konusunu teşkil eden Yunanistan Anayasası- hukuk sistemine hiyerarşik bakımdan

---

Μυλωνόπουλος, Δ.: 1975/1986/2001. Το Σύνταγμα. Νομοτεχνική προσέγγιση της αναθεώρησης του 2001, εκδόσεις Σταμούλης, Ατina 2001.

⁴¹ **Βενιζέλος, Ευ.:** Η πρόκληση του του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ατina - Gümülcine 2003, s. 27; **Σκόκου,** s. 24.

⁴² **Βενιζέλος, Ευ.:** Το αναθεωρητικό κεκτημένο, εκδόσεις Αντ Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2002, s. 234; **Σκόκου,** s. 24.

⁴³ “Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα: Το κεκτημένο του 2001 και οι κίνδυνοι του 2006/7” <http://www.evenizelos.gr/el/stateinstitutionsconstitution/594--2001-20067-> (4.11.2011).

üstünlüğü meselesi Yunan Anayasasının 28. maddesinin 3. fıkrasında farklı bir biçimde tanzim edilmektedir. Bahse konu maddenin 1. fıkrası genel olarak devletlerarası antlaşmaların onaylanması konusuna değinmektedir. Diğer taraftan 28. maddenin 2. ve 3. fıkraları Avrupa Birliğinin kurucu ve düzenleyici antlaşmalarının onayı ile birlikte bunun hukuk yaratmasından söz etmektedir.

Yunan öğretisinde iki hukuk -Birlik hukuku ile ulusal hukuk- düzenlerinin muhtemel çatışması hiyerarşik bakımdan; “Yunanistan Anayasasının Üstünlüğü” ve “Birlik Hukukunun Üstünlüğü” başlıkları altında incelemek mümkündür.

A. ÜYE DEVLETİN ANAYASASININ ÜSTÜNLÜĞÜ GÖRÜŞÜ

Yunanistan Anayasasının 87/2. maddesine göre; “Yargıçlar, görevlerini yerine getirirken, sadece Anayasaya ve yasalara tabidirler; hiçbir şekilde ve durumda, anayasaya aykırı olarak yürürlüğe girmiş hükümlere uymakla yükümlü tutulamazlar.”

Yine Yunanistan Anayasasının 93/4. maddesi; “Mahkemeler, içeriği Anayasaya aykırı olan yasaları uygulamamakla yükümlüdürler.” olarak düzenlenmektedir.

Yunanistan Anayasasının 100. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendindeki hükme göre; “Çıkarılan bir yasanın Anayasaya aykırı olup olmadığı ya da böyle bir yasanın yorumlanması ile ilgili uyuşmazlıkları, eğer bu konuda Danıştay, Yargıtay ya da Sayıştay’ca aykırı hükümler verilmişse, bunları çözüme bağlamak”tır.

Diğer taraftan Yunanistan Anayasasının geçici hükümlerinden olan 111/1madde; “Anayasaya aykırı olan her yasa hükmü ya da yasa niteliğindeki idari işlem yürürlüğe girdiğinde yürürlükten kalkar.”

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibi Yunan Anayasa hükümlerinden açıkça anlaşıldığı üzere Yunan Anayasa koyucusunun amacı, Yunan Anayasasını bütün diğer hukuk kurallarının üstünde hatta Avrupa Birliği hukuk kurallarının da üstünde olduğu yönündedir.

Yunanlı yazarlar *Papagrighoriu* ile *Mavrias*'a göre; 28/1. maddesi bazı devletlerarası hukuk kurallarının hiyerarşik bakımdan Yunan yasalarının üstünde, fakat Yunan Anayasası hükümlerinin altında olduğunu düzenlemektedir⁴⁴. Diğer taraftan 28/2. maddesinin dilbilimsel yorumundan anlaşıldığı üzere belli bazı koşullarda Anayasaya karşı Birlik hukukunun üstünlüğü bazı çekincelere rağmen kabul edilmektedir. Yine *Papagrighoriu*'ya göre anayasa, milli egemenliği ifade etmektedir ve halk egemenliğine dayanmaktadır. Aynı zamanda Avrupa Adalet Divanı Mahkemesinin içtihadına göre Avrupa Birliğine üye devletlerin anayasa geleneği ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hükümleri ile Birinci Ek Protokol, Avrupa Birliği hukukunun ayrılmaz parçasını oluşturmaktadır. Teorik olarak Birlik hukuku Yunan Anayasasının üstündedir. Bu üstünlükten hiçbir şekilde insan hakları ve rejimin temellerini güvence altına alan anayasa hükümleri etkilenmemektedir. Olası Birlik hukukunun üstünlüğü durumunda yukarıda belirttiğimiz hakların ihlâli anlamına gelmemektedir. Avrupa Birliği mahkemesine göre, insan haklarını güvence altına alan anayasa hükümleri, Avrupa Birliğine üye bir devletin temel rejimi ya da karşılıklılık ilkesi ve eşitlik ilkesi Birlik hukukunca ihlal edilirse, Avrupa Birliğine üye devletin milli hukuku, Birlik hukukundan üstün tutulur. Ancak buna karşılık yukarıdaki görüşe göre, Yunan Anayasasında düzenlenmiş bulunan bireysel haklar ve demokratik rejimin temelleri ile ilgili hükümler söz konusu olunca Birlik hukuku, Yunan Anayasasının üstünde olarak kabul edilmektedir. Bu durumda da gerçekten Avrupa Birliğine üye devletin anayasasının Birlik hukukuna uyumlaştırılmasından ve Yunan Anayasasının Birlik hukukuna karşı hiyerarşik üstünlüğünden söz edilmektedir. Çünkü aynı konuyu düzenleyen bu iki hukuk düzeni -Avrupa Birliğine üye devletin anayasası ile Birlik hukuku- arasında çatışma bulunmamaktadır. Fakat aynı konunun bir hukuk düzeninde daha az korunması ve diğerinde ise daha çok korunması söz konusu olmaktadır. Bu durumda her seferinde ve her somut olayda en üstün koruma sağlayan hukuk sisteminden -milli ya da Birlik hukukundan- biri tercih edilmektedir. Diğer taraftan yine aynı Yunanlı yazar *Papagrighoriu*'ya göre; “bu mesele önceki

⁴⁴ **Παπαρηγορίου**, Βλ.: Εισηγήσεις διοικητικού δικαίου, τεύχος πρώτο, εκδόσεις Αντ Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2003, s. 63-64; **Μαυρίας**, s. 256.

önemini/hararetini kaybetmiştir.” Çünkü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin günümüzde oluşan içtihadı bakımından Avrupa İnsan hakları Sözleşmesine taraf olan devletlerin anayasal geleneği ve bahse konu Sözleşme ile onun Ek 1 Numaralı Protokolü, Avrupa Birliği hukukunun ayrılmaz parçasını oluşturmaktadır⁴⁵.

Yunanistanlı yazar *Dagtoğlu* ise, milli hukuka ve Yunan Anayasasına karşı Birlik hukukunun üstünlüğünü savunmakta olsa da, görüşünün gerekçelerini öne sürerken açıkça “milli anayasa hukukunun” hiyerarşik olarak üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmaktadır. “Anayasal iktidar, anayasanın temelini oluşturmaktadır. Fakat bunun yani anayasanın ürünü değildir ve onun hizmetinde de değildir”⁴⁶. Hiçbir anayasa bir teze/görüğe göre kendisini ortadan kaldırmaz/yıkamaz ve bu nedenle anayasada öngörülen hiçbir sınırlama bozulmaz, sonsuza kadar ve tamamlanmış yani nihai nitelikte değildir. Fakat buna karşılık gelecekte geri alınabilir nitelikte de değildir⁴⁷.

Başka bir Yunanistanlı yazar *Stathopoulos*'a göre; Yunan Anayasası, açıkça ve net bir biçimde özellikle iki nedenden dolayı Avrupa Birliği hukukundan hiyerarşik olarak üstündür. Birinci neden; Avrupa Birliğinin birincil hukuk iradesinin kaynağı ile ilgilidir. Bu durum günümüzde de Avrupa Birliğine üye devletlerin “halk iradesi” olmaya devam etmektedir. Yine bunlar Avrupa Birliğine üye her devletin anayasalarındaki temel ilkeler çerçevesinde örgütlenmektedir. Buna karşılık “birlik iradesi” prototip olmayıp, Birliğe üye devletlerin iktidarının prototip iradesinin ürünüdür. Sonuç itibarıyla Avrupa Birliğinde günümüzdeki durum, Avrupa Birliğine üye devletlerin, Avrupa Birliğine devrettikleri “yetki iktidarıyla” sınırlıdır. Fakat Avrupa Birliğine üye devletlerin anayasaları, yine *Stathopoulos*'a göre; “Birlik nizam koyucusu tarafından kolayca aşılamayacak geniş nitelikli çerçeve düzenlemelerdir”⁴⁸. Hatta bu durum Maastricht antlaşmasının 6.

⁴⁵ Παπαγρηγορίου, s. 68, 69; Σκόκου, s. 27.

⁴⁶ Δάγτογλου, s. 74; Σκόκου, s. 28.

⁴⁷ Δάγτογλου, s. 74; Σκόκου, s. 28.

⁴⁸ Σταθόπουλος, Μ.: Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο επιπτώσεις κοινοτικών οδηγιών στο δίκαιο του Αστικού Κώδικα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Γυμύλκινα 1995, s. 6 -7.

maddesinin 2. fıkrasında da ifade edilmektedir. Avrupa Birliğine üye devletlerin mevcut anayasa gelenekleri Avrupa Birliği hukukunun temel ilkelerini oluřturmaktadır⁴⁹. Yukarıdaki gerekçelerden başka, Yunanistan Anayasasının üstünlüğünü savunan diğer bir görüş de Yunanistan'ın, Avrupa Birliğine bütün yetkilerini terk etmediği yönündeki görüřtür⁵⁰. Avrupa Birliğine, Yunanistan'ın katılması, Yunanistan Anayasasındaki bazı geleneksel anayasal hükümlerin değiştirilmesi sonucunu doğurmuş olsa bile, Yunan milli egemenliğinin özünü ortadan kaldırmamaktadır ve milli devlet her defasında asıl/birinci iktidar sahibi olmaya devam etmektedir⁵¹.

Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının yürürlüğe girmesiyle birlikte Avrupa Topluluğuna yetkiler tanındı ve denilebilir ki Yunanistan'ın milli egemenliği sınırlandırıldı. Ancak bu Yunanistan'ın milli egemenliğinden tamamen vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Belli bazı konularda başka bir deyişle sınırlı bir biçimde ve sadece Avrupa Birliğinin karar alma ve düzenleme hakkının bulunduğu alanlarla sınırlı kaldı. Bu konular özellikle “ekonomi” ile ilgilidir. Çünkü Avrupa Birliğinin de amacı münhasıran ekonomik konularla ilgilidir. Uygulamada ise zaman içersinde, ekonomi dışındaki diğer alanlara da genişlemektedir. Avrupa Ekonomik Topluluğunun/Birliğinin genişleme amacı esasen ekonomik gücünün geliřtirilmesidir⁵².

Gerçekten de diyebiliriz ki Avrupa Ekonomik Topluluğunun, 7 şubat 1992 tarihli Maastricht Antlaşmasına kadarki ekonomik amaçlı işbirliğine bundan böyle Maastricht Antlaşmasıyla birlikte iki yeni alan daha ilave edildi. Böylece birinci sütun; baştan beri devam eden ekonomik ve parasal birlik, ikinci sütun ise; ortak dış politika ve güvenlik politikası, üçüncü sütun; adalet ve iç iřleridir⁵³.

⁴⁹ **Σκόκου**, s. 29.

⁵⁰ **Σταθόπουλος**, s. 6.

⁵¹ **Μανιτάκης**, s. 489 vd.

⁵² **Σκόκου**, s. 64.

⁵³ **Bilici**, N.: Avrupa Birliği ve Türkiye, Temel Bilgiler, İktisadi - Mali Konular, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s. 41, 42.

Son olarak, Avrupa Birliği hukukuna karşı milli anayasanın kesin üstünlüğü kabul edilmektedir. Yunanistan’da bütün büyük ve önemli konuların çözümünde Yunanistan -ve diğer Avrupa Birliğine üye devletler örneğinde olduğu gibi- Avrupa birliği mevzuatına değil, Yunan Anayasasına başvurulmaktadır⁵⁴.

B. BİRLİK HUKUKUNUN ÜSTÜNLÜĞÜ GÖRÜŞÜ

Mevcut devletler genel hukuku kuralları gereği, devletler taraf oldukları devletlerarası antlaşmalarla kabul ettikleri yükümlülüklerine uygun hareket etmeliler ve genel olarak iç hukuk kurallarını, üstlendikleri devletlerarası yükümlülüklerine uygun hale getirmek durumundadırlar⁵⁵. Avrupa Adalet Divanının *Kupferberg* davasına göre de Birlik hukukunun otomatik olarak milli hukuka dâhil olduğu kabul edilmektedir⁵⁶. Diğer taraftan bazı Yunanlı hukukçu yazarlar ise buna karşı çıkmaktadır⁵⁷.

Yunan Anayasasına karşı, Avrupa Birliği Hukukunun üstünlüğünü savunanlar görüşlerini iki gerekçeye dayandırmaktadırlar. Birinci gerekçeye göre, Avrupa Birliği Hukukunun özelliği gereğidir. İkinci gerekçeye göre ise Yunan Anayasasının ve özellikle 28. maddesinin genişletilmiş yorumundan kaynaklanmaktadır. Yunanistan kuşkusuz, Avrupa Birliğinin kurucu antlaşmalarını imzalayarak ve bunların değişikliği ile birlikte Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 2. ve 3. fıkralarını uygulayarak Avrupa Birliğine üye oldu ve öncelikli hedefi Birlik çerçevesinde ekonomik amaçlarını gerçekleştirmek oldu.

Yunanistanlı yazar *Skandami*’ye göre; Birlik hukuku, Avrupa Birliğine üye devletlerin “iç Anayasa hukukuna açıkça üstündür. Bu üstünlük Birlik hukukunun kendi özelliğinden kaynaklanmaktadır. Birlik hukuku, Avrupa Birliğinin kurucu antlaşmaları gereği kendiliğinden yeni bir müstakil/özerk

⁵⁴ Βενιζέλος, s. 26-27.

⁵⁵ Μπόσκοβιτς, s. 63.

⁵⁶ Bkz. ΔΕΚ 26 Οκτωβρίου 1982, 104/81, *Kupferberg*, Συλ. Νομ. 1982, s. 3641, 18 numaralı düşünce.

⁵⁷ Γιόκαρη, Α.: Η πρακτική των δικαιοδοτικών οργάνων στην εφαρμογή του διεθνούς συμβατικού δικαίου Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1986, s. 69 vd.

hukuksal düzen oluşturmaktadır. Herhangi bir Birlik hukuk kuralı, açıkça herhangi bir milli hukuk kuralına da ve üye devletin Anayasasına da üstündür⁵⁸. Yine aynı yazara göre; yukarıda ifade edilen Birlik hukukunun üstünlüğü Yunan Anayasasına ve onun 28. maddesine dayanmamaktadır. Çünkü 28. madde bunu açıkça tartışmalı kılmaktadır. Yunanistan Anayasasının 28. maddesi Avrupa Birliği hukukunun birincilliğini kabul etmektedir. Fakat Birlik hukukunun üstünlüğünü kabul etmemektedir⁵⁹.

Diğer bir Yunanlı yazar *Dagtoglu*, aynı konuyu düzenleyen iki hukuk düzeninin, başka bir deyişle Avrupa Birliği hukuku ile Avrupa Birliğine üye devletin milli hukukunun kurallarının çatıştığı/çeliştiği durumda Avrupa Birliği hukuk kurallarının üstünlüğünü açıkça kabul etmektedir. Bahse konu yazar, Yunanistan, Avrupa Birliği üyeliğine devam ettiği müddetçe Birlik hukukunun, Yunanistan ulusal hukukunun bir bütün olarak Yunan Anayasasının da üstünde olduğunu ifade etmektedir⁶⁰. Diğer taraftan Avrupa Birliğine üye devletin, her zaman ve istediğinde üyelikten tam olarak ayrılma hakkı korunmaktadır. Bu görüşün gerekçesi, bir devletçe Avrupa Birliği üyeliğinin kazanılabilmesi ya da korunabilmesi “demokratik toplum” temel ilkesi ile yakından ilgilidir⁶¹.

Yunanlı yazar *Kipreos*, Yunan Anayasasının 28/2. maddesi hükmüne atıfta bulunarak, Birlik hukuku kurallarının Yunan Anayasa hükümlerinden üstün olduğunu ifade etmektedir⁶². Aynı Yunanlı yazara göre, Yunanistan’ın Avrupa Birliğine katılmasıyla birlikte Birlik hukuku, Yunan iç hukukunun artık ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Yunan milli yargıcı tarafından

⁵⁸ **Σκανδάμης**, Ν.: Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Στοιχεία Ελληνικού Δικαίου Προσαρμογής, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Γυμύλκινη 1994, s. 139, 140, 143, 155, 180.

⁵⁹ **Σκανδάμης**, s. 511.

⁶⁰ **Δάγτογλου**, Π.: Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 5^η έκδοσή αναθεωρημένη, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Γυμύλκινη 2004, s. 144.

⁶¹ **Δάγτογλου**, s. 73.

⁶² **Κυπραίος**, Μ.: Σχέση Συντάγματος και Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου, Ατina 1987, s. 204.

Yunan Anayasasının 87/2., 93/4⁶³ ve 100/1. maddeleri çerçevesinde Yunan Anayasasına aykırılı olup olmadığı denetimine tabi tutulmaktadır⁶⁴.

Son olarak diğer bir Yunanlı yazar *Droso*'ya göre; Birlik hukukunun ya da milli hukukun üstünlüğünü tam olarak ortaya koyan bir hukuksal temel düzenleme henüz mevcut değildir. Fakat her hukuksal düzen belirli ve farklı bölümleri düzenlemektedir. Her hukuk -Birlik ya da milli hukuk- lehinde ya da aleyhinde görüşler öne sürmek mümkündür⁶⁵.

III. ÜSTÜNLÜK MESELESİNİN İÇTİHAT HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. YUNANİSTAN İÇTİHAT HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

a. Yunanistan Anayasasının Üstünlüğü Görüşü

Yunanistan Anayasasının, Birlik hukukuna ve hatta Avrupa Birliği Antlaşmasına karşı üstünlüğünü oy çokluğu ile kabul eden 2807/1997 sayılı ve tarihli Yunanistan Danıştay kararını burada örnek olarak gösterebiliriz. Yunanistan Danıştay'ı, bu sözü edilen kararında Avrupa Birliği nizamları ile

⁶³ “1. Mahkemeler, idare, ceza ve hukuk mahkemeleri şeklinde ayrılırlar ve özel bir kanunla kurulurlar.

“2. Mahkemelerin, aleniyeti ahlaken zararlı olacağına ya da tarafların özel ve aile yaşamlarının korunması gerektiğine karar verdiği durumlar hariç olmak üzere, bütün mahkemelerdeki oturumlar kamuya açıktır.

“3. Bütün mahkeme kararları, özel surette ve bütün olarak gerekçelendirilmeli ve kamuya açık olarak duyurulmalıdır.

“Önceki bendin ihlali halinde ortaya çıkacak hukuki sonuç ve uygulanacak yaptırım yasa ile düzenlenir. Karşı düşünce yazısının yayınlanması zorunludur. Herhangi bir karşı düşüncenin tutanaklara geçmesi ve bunun kamuya açıklanmasının önkoşullarına dair hususlar yasayla düzenlenir.

“4. Mahkemeler, içeriği Anayasaya aykırı olan yasaları uygulamamak zorundadır.”

⁶⁴ **Κυπραίος**, Μ.: Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων από τα δικαστήρια, Τόμος τιμητικός του ΣτΕ 1929 – 1979, Τόμος Ι, Ατina - Γυμύlcine 1979, s. 262.

⁶⁵ **Δρόσος**, s. 28, 32, 38, 43, 45.

Yunan Anayasasının düzenlemeleri çerçevesinde gerekçeli kararını verdi⁶⁶. Yunan Danıştay'ı, kesin olarak Yunanistan Anayasasının üstünlüğü sonucuna vardı. Bahse konu Mahkeme, bu sonuca varırken Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 1. fıkrasında, Yunanistan yasalarına karşı milletlerarası antlaşmaların üstünlüğünün tanındığını, fakat aynı şeyin Yunan Anayasasına karşı geçerli olmadığı görüşünü savunmaktadır. Çünkü Mahkemenin görüşüne göre; Yunan Anayasası hiyerarşik olarak hepsinin üstündedir⁶⁷.

Diğer taraftan Yunanistan Danıştay Genel Kurulunun 3457/1998 sayı ve tarihli kararında ise açıkça Yunan Anayasasının üstünlüğünü kabul etmediği de görülmektedir. Bu kararda Yunan Anayasasının kısmen üstünlüğü kabul edilmektedir. Fakat yine de mahkemenin bu görüşüne göre de Birlik hukukuna karşı, Yunan Anayasasının hiyerarşik üstünlüğü kabul edilmektedir⁶⁸.

3242/2004 sayı ve tarihli bir diğer Yunan Danıştay kararına göre de Birlik hukukuna karşı, Yunan Anayasasının üstünlüğü kabul edilmektedir⁶⁹. Bu karar çok önemlidir. Çünkü bu karar Yunanistan Anayasasında 2001 yılında yapılan değişiklikten sonra verilmiş bulunan ilk karardır.

Yunanistan Danıştay'ı, Birlik hukukuna karşı Yunanistan Anayasasının üstünlüğünü ortaya koyabilmek için yürürlükteki Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin hükmünü gerekçe olarak göstermektedir. Yunanistan Anayasasının 28. maddesi bugünkü haliyle Yunanistan'ın Avrupa bütünleşmesine dâhil olmasının temelini oluşturmaktadır. Bu 28. madde hükmü ve Yunanistan Meclisince kabul edilen 945/1979 sayı ve tarihli yasa ve bunun 1. maddesi hükmü çerçevesinde Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılmasını sağlayan Sözleşme onaylandı⁷⁰.

⁶⁶ Yunanistan Danıştay kararı için bkz. ΣτΕ 2807/1997, ΔιΔικ, 9, 1997, s. 1154.

⁶⁷ Bkz. ΣτΕ 2807/1997, ΔιΔικ, 9, 1997, s. 1159.

⁶⁸ Bkz. ΣτΕ 3457/1998, ΤοΣ 5/1998, s. 961.

⁶⁹ Bkz. ΣτΕ 3242/2004, ΔιΜΕΕ 2004. s. 512.

⁷⁰ Bkz. ΣτΕ 3242/2004, ΔιΜΕΕ 2004. s. 514, 19. paragraftaki düşünce.

Yunanistan Anayasasının 87/2⁷¹ ile 93/4⁷² maddeleri gereği Anayasa diğer bütün hukuk kurallarının hatta topluluk hukuku kurallarının üstündedir⁷³.

Yunanistan Danıştay'ı Genel Kurulunun 3670/2006 sayı ve tarihli kararında da aynı konuyu düzenleyen Avrupa Birliği hukuku ile Yunanistan iç hukuku hükümlerinin çatışmasında/çelişmesinde hiyerarşik olarak Yunanistan Anayasasının üstünlüğü kabul edilmektedir⁷⁴. Esasen burada temel çatışma noktası, basit kuralların çatışması değildir. Değerlerin çatışmasıdır⁷⁵.

Öte yandan Danıştay'ın dışında, Yunanistan Yargıtay'ı Genel Kurulu da Yunanistan Anayasasının üstünlüğünü 29/2005 sayı ve tarihli kararında kabul etmektedir.

Sonuç olarak, Yunanistan Anayasa yapıcısı Yunanistan Anayasasını, Birlik hukukunun üstünde kabul etmektedir.

b. Birlik Hukukunun Üstünlüğü Görüşü

Avrupa Birliği Hukuku, Avrupa Birliğinin yapısını, yetkisini, işleyişini ve faaliyetlerini düzenleyen kurallar bütünüdür⁷⁶. Avrupa Birliği Hukuku özellikle kamu hukuku ile ilgilidir ve ulusal üstüdür. Ancak çok sayıdaki hukuk kuralları, özellikle ticaret ve iş hukukuna dair kurallar, özel hukukla ilgilidir⁷⁷.

⁷¹ “Yargıçlar, görevlerini yerine getirirken, sadece Anayasaya ve yasalara tabidirler. Hiçbir durumda, Anayasaya aykırı olarak yürürlüğe girmiş hükümlere uymak zorunda değildirler.”

⁷² “Mahkemeler, içeriği Anayasaya aykırı olan yasaları uygulamamak zorundadırlar.”

⁷³ **Σκόκου**, s. 50.

⁷⁴ Bkz. ΟλΣτΕ 3670/2006, ΔιΜΕΕ 4/2006, s. 542'deki 20 ve 21 paragraftaki düşünce.

⁷⁵ Bkz. “Η βασική σύγκρουση” 27.03.2005 tarihli Κυριακάτικη ελευθεροτυπία gazetesi.

⁷⁶ **Αγαλλοπούλου**, Π.: Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina 1988, s. 65.

⁷⁷ **Δάγτογλου**, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, s. 48.

Avrupa Birliğine üye devlet Anayasaları ile Avrupa Birliği hukuku ilişkisi 1960 yılından beri Avrupa Adalet Divanı/Avrupa Birliği Mahkemesi ile Avrupa Birliğine üye devletlerin Anayasa Mahkemeleri ya da Yüksek Mahkemeleri tarafından tartışılmaktadır. Avrupa Birliği Mahkemesi, topluluk hukukunun doğrudan uygulanması ve üstünlüğü görüşünü savunmaktadır. Ancak Avrupa Adalet Divanının bu görüşünü, Yunanistan gibi bazı Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye devletlerin ulusal Mahkemeleri kabul etmemektedir. Üye devletlerin kendi Anayasa Mahkemeleri ya da Yüksek Mahkemeleri öncelikle birinci derecede kendi milli anayasaları çerçevesinde topluluk hukukunu ve özellikle temel hak ve özgürlüklerin korunması seviyesini denetime tabi tutmaktadır.

Diğer taraftan Avrupa Birliğine üye bir devlet, Avrupa Birliği Mahkeme kararlarını uygulamazsa, buna karşı Birlik Mahkemesine yeniden başvurulabilir. Bu şekilde Birlik Mahkemesi bu ihlali tespit edebilir ve etmektedir. Avrupa Birliği Antlaşmalarında, Birlik Mahkeme kararlarının, Avrupa Birliğine üye devletlerce ihlâl edilmesi durumunda uygulanabilecek herhangi bir müeyyide öngörülmemektedir. Fakat Avrupa Birliğine üye devletler, kural olarak Birlik Mahkeme kararlarına uymaktadırlar⁷⁸. Diğer taraftan Birlik hukukunun ihlal edilmesi sonucu zarar gören kişiler, milli mahkemeye müracaat ederek, kamu mercilerinden tazminat almaya hak kazanabilirler. Bu durum *Francovich* davasından sonra diğer Birlik Mahkeme kararlarında da artık rastlanmaktadır⁷⁹. Diğer taraftan milli yargıç her seferinde birlik hukukuna aykırı olan milli hükümleri uygulamaktan kaçınmalıdır. Hatta milli yargıç önceden milli yasalar ile anayasada bu konuda değişiklik yapılmasını beklemeden Birlik hukukunu uygulamalıdır⁸⁰. Aynı konuyu düzenleyen Birlik hukuku kuralları ile milli hukuk kuralları çatıştığında milli yargıç resen Birlik hukukunu uygulamalıdır⁸¹. Birlik yargıç,

⁷⁸ *Αγαλλοπούλου*, s. 92.

⁷⁹ Bkz. ΔΕΚ 19 Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90, *Francovich*, Συλ. Νομ. 1991, I-5357, 34 numaralı ve devamı düşünceler.; *Μπόσκοβιτς*, s. 70.

⁸⁰ ΔΕΚ 9 Μαρτίου 1978, 106/1977, *Simmmenthal*, Συλ. Νομ. 1878, s. 239, 17 numaralı düşünce.; *Μπόσκοβιτς*, s. 74.

⁸¹ ΔΕΚ 14 Δεκεμβρίου 1995, C-312/93, *Peterroeck*, Συλ. Νομ. 1995 I-4599, 21 numaralı düşünce.; *Μπόσκοβιτς*, s. 75.

Avrupa Birliğine üye devletin iç hukuk kurallarını iptal etme yetkisine sahip değildir⁸².

Beş kişiden oluşan Yunanistan Danıştay'ının 4. Bölümünün verdiği 350/1994 sayılı ve tarihli kararında kati olarak, Yunanistan Anayasasına karşı Avrupa Birliği hukukunun üstünlüğü kabul edilmektedir⁸³. Yine Yunanistan Danıştay'ının 249/1997 sayılı ve tarihli kararında Birlik hukukunun, Yunanistan Anayasasından hiyerarşik olarak üstün olduğu kesin olarak kabul edilmektedir⁸⁴. Yunanistan Danıştay'ının Genel Kurulunun 4674/1998 sayılı ve tarihli kararına göre de kesin bir biçimde Yunanistan Anayasası karşısında Birlik hukukunun üstünlüğü kabul edilmektedir⁸⁵.

Yunanistan Danıştay'ı, 1957/1999 sayılı ve tarihli kararında Yunanistan Anayasasının Birlik hukuku çerçevesinde yorumlanması gerektiğini belirtmektedir⁸⁶.

B. BİRLİK İÇTİHAT HUKUKU BAKIMINDAN HİYERARŞİK ÜSTÜNLÜK

Avrupa Birliği Mahkemesi, 2012 yılının sonlarında kuruluşunun 60. yılını tamamlayacaktır. Avrupa Birliği Mahkemesi, bu 60 yıllık sürede Avrupa Birliği hukuk kurallarının yorumlanması, uygulanması ve ayrıca genel olarak Avrupa'nın, Avrupa Kıtasının bütünleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Mahkemesi, Avrupa Birliğine üye devletin milli yargıcının iki rolü olduğunu belirtmektedir. Birinci rolü; milli hukuk kurallarını yorumlamak ve uygulamaktır. İkinci rolü de yine Avrupa Birliği Mahkemesince yorumlanan Avrupa Birliği hukuk kurallarını uygulamaktır. Sonuç olarak milli yargıcın aynı zamanda iki işlevi bulunmaktadır. Milli yargıç,

⁸² Bkz. ΔΕΚ 16 Δεκεμβρίου 1960, 6/1960, *Humblet*, Συλ. Νομ. 1954 -1964 s. 543; **Μπόσκοβιτς**, s. 75.

⁸³ ΣτΕ 350/94, ΤοΣ, 4/1995, s. 891.

⁸⁴ ΣτΕ 249/1997 Δ' τμήμα ΔιΔιξ, 9, 1997, s. 361.

⁸⁵ ΟλΣτΕ 4674/1998, ΤοΣ / 1999, s. 107'deki 9. paragraftaki görüş.

⁸⁶ ΣτΕ 1957/1999, τόμος Β', ΝοΒ 49, 2001, s. 115.

hem milli hukuk düzeninin hem de Birlik hukuk düzeninin organıdır⁸⁷. Milli yargıç, aynı konuyu düzenleyen Birlik ve milli hukuk hükümleri arasında çıkabilecek muhtemel çatışmaları, Avrupa Birliği Mahkemesi içtihatlarının belirlediği şekilde yani Birlik hukukunun hiyerarşik üstünlüğü ilkesi çerçevesinde çözüme kavuşturmaktadır⁸⁸. Hatta Birlik hukuku Avrupa Birliğine üye devletin Anayasasının da hiyerarşik olarak üstündedir⁸⁹.

Van Gend en Loos davası kararında Avrupa Adalet Divanı, Topluluk hukukunu “devletler hukukunun yeni bir hukuksal düzeni” olarak değerlendirmektedir⁹⁰. Topluluk hukuku hakkında, *Costa/ ENEL* davası kararında ise; Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurucu antlaşması “özel hukuksal düzen oluşturdu⁹¹ ve üye devletlerin hukuk sistemleri ile birleşti” denilmektedir⁹².

Avrupa Adalet Divanı içtihadına göre, -örneğin Avrupa Adalet Divanının *Costa/ENEL* ile *Simmmenthal* kararları- Birlik hukukunun tamamı, Avrupa Birliğine üye devletin milli hukukunun “ayrılmaz bir parçasıdır”⁹³. C-

⁸⁷ **Γιαννάκου - Αναγναστοπούλου**, Δ.: “Ο εθνικός δικαστής ως παράγων της κοινοτικής δίκης”, Editör: **Φραγκάκης**, Ν.: Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μετά από πενήντα χρόνια λειτουργίας, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 2004, s. 73; **Κονδύλης**, Β.: “Η συμβολή του ΔΕΚ στον προσδιορισμό της αρμοδιότητας ή δικαιοδοσίας των εθνικών Δικαστηρίων”, Νοβ 44, 1997, s.10.

⁸⁸ **Γιαννάκου - Αναγναστοπούλου**, s. 74; **Γκίζαρη**, Αν.: “Η έκταση των συνεπειών της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου για τον εθνικό δικαστή”, ΕΕΕυρΔ, 1997, s. 649.

⁸⁹ **Κεραμεύς**, Κ.: “Σύνταγμα, εθνικός δικαστής και κοινοτικό δίκαιο: Ένα μικρό σχόλιο σε ένα μεγάλο θέμα”, Σύμμεικτα προς τιμήν **Βεγλέρη**, Φ.: Η κρίση των θεσμών του κράτους, Cilt: II, 1988, 377.

⁹⁰ 05.02.1963 tarihli *Van Gend en Loos* davası için bkz. Avrupa Adalet Divanı; ΔΕΚ 05.02.1963, *Van Gend en Loos*, Συλ. Νομ. 1954 - 1964, s. 861, 867.

⁹¹ 15.07.1964 tarihli *Costa/ ENEL* davası için bkz. Avrupa Adalet Divanı; ΔΕΚ 15 Ιουλίου 1964, 6/64, *Costa/ ENEL*, Συλ. Νομ. 1954 - 1964, s. 1191, 1197.

⁹² **Μπόσκοβιτς**, Κ.: Η Ευρωπαϊκή Ένωση υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου, Ιδιοτυπία και Βαθμός Αυτονομίας του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 2000, s. 27.

⁹³ **Μπόσκοβιτς**, s. 64.

106/1977 *Simmenthal* kararına göre; Avrupa Birliğine üye devletin milli mahkemeleri, milli hukuk kuralları ile aynı konuyu düzenleyen Birlik/Topluluk hukuku kurallarının çatışması durumunda, Birlik hukuku kurallarının uygulanması zorunluluğu kabul edilmektedir⁹⁴.

Avrupa Adalet Divanı C-183/1991 davasında karar tarihi 10.06.1993, diğer bir dava da C-290/1994, karar tarihi; 02.07.1996, Birlik mahkeme kararlarına ve içtihatlarına göre, Birlik hukukunun üstünlüğü ve doğrudan iç hukukta sonuç doğurması nedeniyle, Avrupa Birliğine üye devletlerin düzenlemeleri ile Birlik hukuku nizamlarının çatışmasında Birlik hukuku kuralları, Yunanistan Anayasasına hiyerarşik olarak daha üstün olduğu kabul edilmektedir.

Diğer taraftan Avrupa Birliğine üye bir devlet, iç hukukundaki düzenlemeleri, uygulamaları ya da durumları öne sürerek, Birlik hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerinden kaçınamaz. Avrupa Birliği Mahkemesi Genel Savcısının da görüşü bu yöndedir. Başka bir deyişle Genel Savcı açıkça Birlik hukukunun üstünlüğünü savunmaktadır ve üye devletin, Birlik hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini uygulamamaktaki haklılığını iç siyasi koşulları ve iç hukuki düzenlemeleri öne sürerek kanıtlayamaz diye belirtmektedir⁹⁵.

Dolayısıyla örnek olarak aldığımız ve yukarıda sayı ve tarihlerini verdiğimiz Avrupa Birliği Mahkemesinin bu iki önemli davadaki görüşüne göre; Yunanistan, işçilerin serbest dolaşım hakkı ile eşit bir biçimde bütün iş kollarında, buna Yunanistan'daki kamu kuruluşları da dâhil olmak üzere çalışma ilkesini tam olarak sadece Yunan vatandaşları bakımından değil, Avrupa Birliğine üye bütün diğer devletlerin vatandaşları için de ülkesinde uygulamak zorundadır.

⁹⁴ Avrupa Adalet Divanının C- 106/1977 sayı ve tarihli *Simmenthal* kararının Yunanca metni için bkz. Συλλ. Νομολ. 1978, s. 629 ve 645, 646; Παυλόπουλος, Πρ. Β.: Εγγυήσεις του δικαιώματος δικαστικής προστασίας στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümölcine 1993, s. 72.

⁹⁵ Avrupa Topluluğu Mahkemesi Genel Savcısının C- 290/1994 davası ile ilgili 138. paragraftaki görüşü.

C. AVRUPA BİRLİĞİ ANAYASA ANTLAŞMASI BAKIMINDAN HİYERARŞİK ÜSTÜNLÜK

Avrupa'nın bütünleşme sürecini tamamlayabilmesi bakımından Avrupa'nın öncelikle bir anayasa metnine sahip olması gerektiği görüşü Avrupa'da tartışıldı ve büyük bir çoğunluk tarafından kabul edildi.

Avrupa Birliği üyesi 15 devlet önce Aralık 2001'de Laeken Zirvesinde bir Avrupa Birliği Anayasası çıkarma konusunda görüş birliğine vardı⁹⁶ ve Anayasa metni hazırlanması görüşmeleri aşağı yukarı bir buçuk yıl sürdü ve 2004 yılında bir Avrupa Anayasa metni tasarısı hazırlandı. Ekim 2004'te Roma'da bu "Avrupa Anayasa Taslağı" imzalanarak kabul edildi.

Hazırlanan Avrupa Birliği Anayasa Antlaşma metni, Fransa ile Hollanda tarafından 2005 yılının Mayıs ayında reddedildi. Fransa ile Hollanda dışındaki bütün diğer Avrupa Birliği üyesi devletlerce onaylandı. Bu yaşanan başarısızlık karşısında yılmayan Avrupa Birliğine üye devletlerin kabul edebileceği nitelikte bir metin arayışları yeniden başlatıldı. Ortaya Lizbon Anayasa Antlaşma metni çıktı. 13 Aralık 2007 tarihinde Portekiz'in başkenti Lizbon'da bu Anayasa Antlaşma metni imzaya açıldı. Ardından da 01 Aralık 2009'da Avrupa Birliğine üye devletlerce onaylanma süreci tamamlanarak yürürlüğe girdi⁹⁷.

Lizbon Anayasa Antlaşması da Fransa ve Hollanda'nın ret ettiği Anayasa Antlaşması gibi Avrupa Birliğine üye devletlerin Anayasalarının yerini alacak nitelikte hazırlanmış bir Avrupa Birliği Anayasa metni değildir. Fakat her üye devletin milli anayasaları ile birlikte Avrupa Birliğinin genel faaliyet çerçevesini belirlemektedir. Avrupa Birliği Anayasa Antlaşmasında, Avrupa Birliğine üye devletlerin demokratik rejim şeklinde örgütlenişi ve işleyişi, her üye devletin milli kimliği kendi ulusal temel siyaseti ve anayasasında tanımlandığı biçimiyle, toprak bütünlüğü, kamu düzeninin ve milli emniyetinin korunması, her üye devletin kültürel ve dilsel çoğulculuğu tanınmaktadır ve saygı duyulmaktadır.

⁹⁶ Bilici, s. 44.

⁹⁷ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the treaty establishing the European community, Avrupa Birliği Resmi Gazetesi 17.12.2007, No: C306, s. 1; Bilici, s. 45.

Avrupa Birliği Anayasa Antlaşması, Avrupa Birliği konusuyla ilgili ve Avrupa Birliği yetkisine dâhil olan konularda Avrupa Birliği Anayasasının ve bütün Birlik hukuku kurallarının kati bir biçimde Avrupa Birliğine üye devletlerin milli Anayasalarına ve hukuksal düzenlemelerine karşı hiyerarşik üstünlüğü kabul edilmektedir.

Yunanistan tarafından Avrupa Birliği Anayasa Antlaşmasının üstünlüğünü öngören antlaşma metni onaylandığına göre, buna Yunanistan'ın saygı duyması gerekmektedir. Avrupa Birliğine üyelik ve Avrupa Birliği Anayasa Antlaşmasının onaylanması aynı zamanda Yunanistan'ın ulusal egemenliğinin kullanma yetkisinin sınırlandırılması anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği Anayasasının üstünlüğü, antlaşma metninde kati olarak öngörülmemektedir. Bu durum aslında Yunan Anayasasının bir bütün olarak önemini yitirmesi anlamına da gelmemektedir. Bu durum Avrupa Birliği konuları ile ilgili olarak uygulanacaktır. Yunan Anayasası ne dolaylı ne de sessizce, ne ortadan kaldırılmaktadır, ne de değiştirilmektedir. Avrupa Birliği Hukuku ile ilgili konular, sorunlar Birlik organlarına ve nihayetinde de Avrupa Birliği Mahkemesinin yetki alanına bırakılmaktadır. Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 3. fıkrası korunmaktadır.

Avrupa Birliği üyesi devletlerin halkları henüz konfederasyon ya da federasyon şeklinde yönetilecek bir devlet birliğine, başka bir deyişle siyasi nitelikli bir birliğe, en azından şimdilik hazır olmadıkları anlaşılmaktadır. Bugün için Avrupa Birliği vatandaşları, siyasi sorunlarını vatandaş oldukları milli devletleri çapında çözülebileceklerini benimsemektedirler.

SONUÇ

Yukarıda incelemeye çalıştığımız konu ile ilgili aşğıdaki sonuçlara ulaşılmış bulunmaktayız:

Gerçekten de Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının yürürlüğe girmesiyle birlikte Avrupa Ekonomik Topluluğuna/Birliğine yetkiler devredildi. Ancak bu Yunanistan'ın milli egemenliğinden tamamen vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Yunanistan, belli bazı konularda, sınırlı

bir biçimde taraf olduğu antlaşmalarla Avrupa Ekonomik Topluluğuna daha sonra da Avrupa Birliğine tanınan karar alma ve düzenleme yapma hakkını sınırlı bir alanla ilgili olarak tanıdı. Bu alan da özellikle “ekonomi” ile ilgilidir. Çünkü Avrupa Ekonomik Topluluğunun amacı münhasıran ekonomik konulardır. Uygulamada ise zaman içerisinde Avrupa Ekonomik Topluluğundan, Avrupa Birliği sürecine doğru ilerlemede, ekonomi dışındaki diğer alanlara -Avrupa güvenlik ve savunma politikaları ile adalet ve içişleri alanlarına- da genişletildi. Avrupa Ekonomik Topluluğundan, Avrupa Birliğine genişleme amacı esasen yine ekonomik gücünün geliştirilmesidir⁹⁸.

Kısaca diyebiliriz ki birçok kanıt Yunanistan Anayasasının üstünlüğünü desteklemektedir. Yunan Anayasası açıkça milli egemenlikten söz etmektedir ve bunu desteklemektedir. Bu Yunan Anayasasının 28. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmektedir. Bununla birlikte diğer anayasal düzenlemelerde de -yani 87/2, 93. maddesinin 4. fıkrasının 5. bendi, 100. maddenin 1. fıkrası, geçici 111. maddenin 1. fıkrasından- ortaya çıkmaktadır ki bütün yasal düzenlemelerin hatta Topluluk hukuku kurallarının da üstünde Yunan Anayasa kuralları gelmektedir. Yunan Anayasa hukuku tarafından Topluluk hukukunun hiyerarşik olarak üstünlüğünün kabul edilmesi, Yunan Anayasasının kendisini ortadan kaldırmasına başka bir deyişle hükümsüz kılınması ile eş anlamlıdır. Ancak bağlayıcı nitelikteki bir Anayasa metni, sert anayasalardan olan Yunan Anayasası gibi anayasaları yani kendi kendini ortadan kaldırması başka bir deyişle hükümsüz kılması mümkün görünmemektedir.

Diğer taraftan Yunan Anayasasında düzenlenmiş bulunan bireysel haklar ve demokratik rejimin temelleri ile ilgili hükümlerin hiyerarşik olarak Birlik hukuku, Yunan Anayasasından daha üstün olduğu kabul edilmektedir. Yine öte yandan Birlik hukuku kuralları, Yunanistan iç hukukunun artık ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

Yunan Danıştay'ının, Yunanistan Anayasasının üstünlüğü sonucuna vardığı kararları mevcuttur. Mahkeme, bu sonuca varırken Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 1. fıkrasında, Yunanistan yasalarına karşı

---

⁹⁸ Σκόκου, s. 64.

milletlerarası antlaşmaların üstünlüğünün tanındığını, fakat aynı şeyin anayasaya karşı geçerli olmadığı sonucuna işaret etmektedir.

Milli hukuk ile topluluk hukuku iki ayrı müstakil/özerk fakat karşılıklı bağımlılık içinde olan, bazen birbirlerini tamamlayan ve bazen da karşılıklı çatışan hukuki düzenlemelerdir. Birleşik Avrupa Devletinin, bütün üye devletleri bağlayıcı nitelikte ortak politika ve ortak hukuka sahip bir devletin gerçekleştirilmesi için önünde alınması gereken daha çok uzun bir yol olduğu görülmektedir. Bugün Avrupa Birliğine üye devletin ulusal yasa koyucusu halen temel hukuk kurallarının ve milli Anayasanın tek ve esas düzenleyicisidir. Avrupa Birliğine üye devletin Anayasa metinlerinin geçerliği henüz dokunulmazdır⁹⁹.

Son olarak, Yunanistan'da Avrupa Birliği ile ilgili en dikkat çekici görüş şudur: Birlik hukuku düzenlemeleri çerçevesinde Yunanistan, Anayasasının 28. maddesi hükümleri gereği taraf olduğu antlaşmalarla sadece Yunanistan'ın "ekonomik ve maliye" ile ilgili politikaları ve bunların icrasına dair yetkilerini Avrupa Birliğinin organlarına devretmektedir. Diğerlerini ise henüz asla devretmediği görüşü Yunanistan'da hâkimdir.

---

⁹⁹ Σκόκου, s. 68.

Καυνακλαρ

- Αγαλλοπουλου, Π.:** Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina 1988.
- Bilici, N.:** Avrupa Birliği ve Türkiye, Temel Bilgiler, İktisadi - Mali Konular, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.
- Βενιζελοσ, Ευ.:** Η πρόκληση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 2003.
- Βενιζελοσ, Ευ.:** Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Το κείμενο του αναθεωρημένου Συντάγματος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Ατina - Gümülçine 2001.
- Βενιζελοσ, Ευ.:** Το αναθεωρητικό κεκτημένο, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 2002.
- Τσατσος, Δημ.:** Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Α', Θεωρητικό Θεμέλιο, έκδοση Δ', εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1994.
- Γκίζαρη, Αν.:** “Η έκταση των συνεπειών της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου για τον εθνικό δικαστή”, ΕΕΕυρΔ 1997.
- Δαγτογλου, Π.:** Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 5^η έκδοση αναθεωρημένη, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 2004.
- Δαγτογλου, Π.:** Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο Ι, Β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1985.
- Δερβίτσιωτης, Αλ.:** Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου Ι, οργάνωση του Κράτους, Β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 2001.
- Δερβεναγας, Αθ.:** Το Σύνταγμα της Ελλάδας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1976.
- Δροσος, Ι.:** Ελληνική Συνταγματική τάξη και Ευρωπαϊκές κοινότητες στις διεθνείς σχέσεις, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1987.
- Παυλοπουλος, Πρ. Β.:** Εγγυήσεις του δικαιώματος δικαστικής προστασίας στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülçine 1993.

- Παντελής**, Αντ.: Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, εκδόσεις Λιβάνη, Ατina 2005.
- Παπαρηγορίου**, Βλ.: Εισηγήσεις διοικητικού δικαίου, τεύχος πρώτο, εκδόσεις Αντ Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2003.
- Παραρας**, Π.: Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2001.
- Παπαρηγορίου**, Βλ.: Εισηγήσεις διοικητικού δικαίου, τεύχος πρώτο, εκδόσεις Αντ Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2003.
- Ραΐκος, Γ. ΑΘ.:** Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου - κατα το Σύνταγμα του 1975, τόμος Α', εκδόσεις Α. Αναστασίου, Ατina 1984.
- Σκόκου**, Ι.: Το Άρθρο 28 του Συντάγματος και η σχέση αυτού με το κοινοτικό δίκαιο, Ατina 2008.
- Σταθόπουλος**, Μ.: Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο επιπτώσεις κοινοτικών οδηγιών στο δίκαιο του Αστικού Κώδικα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 1995.
- Σκανδάμης**, Ν.: Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Στοιχεία ελληνικού Δικαίου Προσαρμογής, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 1994.
- Σκανδάμης**, Ν.: Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Θεσμοί και έννομες τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 1997.
- Χρυσόγονος**, Κ. Χ.: Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 2001.
- Ηλιοπούλου - Στράγγα**, Τζ.: Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ένωση, σειρά Μονογραφίες, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 1996.
- Ηλιοπούλου - Στράγγα**, Τζ.: Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ένωση, σειρά Μονογραφίες, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina - Gümülcine 1996.

- Κεραμεύς, Κ.:** “Σύνταγμα, εθνικός δικαστής και κοινοτικό δίκαιο: Ένα μικρό σχόλιο σε ένα μεγάλο θέμα”, Σύμμεικτα προς τιμήν **Βεγλερη, Φ.:** Η κρίση των θεσμών του κράτους, Cilt: II, 1988.
- Κονδύλης, Β.:** “Η συμβολή του ΔΕΚ στον προσδιορισμό της αρμοδιότητας ή δικαιοδοσίας των εθνικών Δικαστηρίων”, Νοβ 44, 1997, s.10.
- Κυπραίος, Μ.:** Σχέση Συντάγματος και Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαιου, Atina 1987.
- Κυπραίος, Μ.:** Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων από τα δικαστήρια, Τόμος τιμητικός του ΣτΕ 1929 - 1979, Τόμος I, Atina - Gümülçine 1979.
- Μαυρίας, Κ.:** Συνταγματικό Δίκαιο I, εκδόσεις Αντ Ν Σάκκουλα, Atina - Gümülçine 2000.
- Μαυρίας, Κ.:** Συνταγματικό Δίκαιο I, 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Atina - Gümülçine 2002.
- Μανιτάκης, Α.:** Τα όρια της κοινοτικής αρμοδιότητας και η Συνταγματική θεώρηση τους, 1984.
- Μηλιαράκης, Π.:** Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Στρασβούργου, The European Court in Strasbourg, Δίκαιο & Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, Atina 2000.
- Μυλωνόπουλος, Δ.:** 1975/1986/2001. Το Σύνταγμα. Νομοτεχνική προσέγγιση της αναθεώρησης του 2001, εκδόσεις Σταμούλης, Atina 2001.
- Υαζıcı, S.:** Yunanistan Anayasası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.
- Γιαννάκου - Αναγνωστοπούλου, Δ.:** “Ο εθνικός δικαστής ως παράγων της κοινοτικής δίκης”, Editör: **Φραγκάκης, Ν.:** Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μετά από πενήντα χρόνια λειτουργίας, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Atina - Gümülçine 2004.
- Yunanistan Danıştay kararı için bkz. ΣτΕ 2807/1997, ΔιΔικ, 9, 1997, s. 1154.
- Yunanistan Danıştay’ının 1975/1991 sayı ve tarihli kararı.

- Yunanistan Danıştay'ın 3449/1995 sayı ve tarihli kararı.
- Yunanistan Yargıtay'ının 1603/1991 sayı ve tarihli kararı.
- Yunanistan Danıştay'ının 2281/2001 sayı ve tarihli kararı.
- Yunanistan Danıştay'ı ΣτΕ 2807/1997, ΔιΔικ, 9, 1997, s. 1159.
- Yunanistan Danıştay'ı ΣτΕ 3457/1998, ΤοΣ 5/1998, s. 961.
- Yunanistan Danıştay'ı ΣτΕ 3242/2004, ΔιΜΕΕ 2004. s. 512.
- Yunanistan Danıştay'ı Genel Kurul Kararı ΟλΣτΕ 3670/2006, ΔιΜΕΕ 4/2006, s. 542.
- Yunanistan Danıştay'ı ΣτΕ 350/94, ΤοΣ, 4/1995, s. 891.
- Yunanistan Danıştay'ı ΣτΕ 249/1997 Δ' τμήμα ΔιΔιξ, 9, 1997, s. 361.
- Yunanistan Danıştay'ı Genel Kurul Kararı ΟλΣτΕ 4674/1998, ΤοΣ, /1999, s. 107.
- Yunanistan Danıştay'ı ΣτΕ 1957/1999, τόμος Β', ΝοΒ 49, 2001, s. 115.
- “Η βασιική σύγκρουση” 27.03.2005 tarihli Κυριακάτικη ελευθεροτυπία gazetesini.
- “Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα: Το κεκτημένο του 2001 και οι κίνδυνοι του 2006/7” <http://www.evenizelos.gr/el/stateinstitutionsconstitution/594--2001-20067-> (4.11.2011).
- “Η σχέση Συντάγματος και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης” <http://www.evenizelos.gr/el/eu/470-2009-04-16-18-22-41?tmpl=component&print=1&layout=default&page=> (4.11.2011).
- <http://www.evenizelos.gr/el/eu/470-2009-04-16-18-22-41?tmpl=component&print=1&layout=default&page=> (4.11.2011).
- <http://www.constitutionalism.gr/html/ent/961/ent.1961.asp> (4.11.2011).
- <http://www.evenizelos.gr/el/eu/470-2009-04-16-18-22-41?tmpl=component&print=1&layout=default&page=> (4.11.2011).